

Дончо Цончев
Катедралата

Иван беше на четиресет и осем, с червена и гъста коса – някогашен шампион на четиристотин метра с препятствия.

Мария беше на двайсет, фотомодел на списание „Лада“, в надеждите си – бъдеща кинозвезда.

Той – художник, направил пари и известност от киното.

Тя – бюст, талия и крака, каквито природата-скъперник в обикновените случаи рядко събира на едно място.

Двамата пътуваха за Виена, обядваха един до друг в самолета, а времето и облачният пейзаж зад кръглото прозорче (майсторски фон на профила и косите ѝ) бяха разкошни.

– Това е светът, такъв е животът – усмихна се Иван и си наля бира.

Мария го погледна с нежност и също така се усмихна. В девет от десет случая тя не успяваше да разбере кога той се шегува и кога е сериозен, но това с нищо не пречеше да им бъде добре заедно.

И двамата поотделно бяха установили, че им е добре, когато са заедно, те бяха си го казвали. Това се случи още при първата им среща, тогава той бе се учудил от нейната хубост, а тя поласкана от неговото внимание. Всъщност ето как и защо покрай обичайните, ежевечерни приказки на обичайна ежевечерна маса в клуба на артистите се беше родило едно приятелство, пред което никой не би употребил прилагателни като „аморално“, „ненормално“ и прочие. Работите се усложниха покъсно, при втората им среща (също тъй съвършено случайна) в Пловдив на панаира. Иван там отговаряше за дизайна на палатата, Мария беше изпратена за рекламни снимки от списанието. Вечерта се почерпиха яко и на разсъмване се прибраха в луксозния му хотелски апартамент. Не се искаше кой знае какво, за да се стигне дотук: от Иван малко весело лекомислие и той си го позволи съвършено съзнателно, от Мария малко амбициозност, а тя си я носеше по природа. Беше чудесна нощ, както се казва за такива случаи, въпреки че зад прозореца отвън просветляваше и хората потегляха в хилядите делови посоки пред себе си.

– Като в сън, като на кино – бе казала след това тя на кафето.

– Изключително точно – бе казал той. – Твоята същност още е сън, а моята е вече кино.

Паметната седмица в Пловдив се изниза (макар и усетно), после те се намериха в София и силно се изненадаха от изненадата, с която установиха, че най-старата и най-популярната треска на белия свят ги е затресла без оглед на възраст и положение.

– Аз съм влюбена в тебе като глупачка – каза Мария.

– Аз пък в тебе като ученик – каза Иван.

Наистина така беше, треската ги уединяваше в някое кафене, прашаше ги на кино и в най-прекия смисъл, а късно вечер ги държеше да зъзнат в градинката, недалеч от нейното жилище. Вътре в това жилище бяха, разбира се, майка ѝ, баща ѝ и брат ѝ, а в неговото – жена му и синът му. Нямаше го киносънния хотелски апартамент вече. Нямаше едно какво да е стайче тука. Но треската не се интересуваше от реални подробности, не намаляваше от тези липси на удобства – тъкмо така се изобрети в ума на художника тази идея да вземе момичето със себе си, когато му казаха, че го командироваат за една седмица до Виена. Не беше проблем да ѝ купи билета за отиване и връщане, нито пък да разделят двамата скромната валутна сумичка, с която той разполагаше. Не искаха луксозен хотел, едно легло напълно им стигаше. Не мечтаеха да закупят примамливата Европа и после да смеят с това предварително недоволните си роднини. Щяха да ходят по улиците ръка за ръка, да дъвчат сандвичи сладко и да се чукат с големи халби бира – ухилени до ушите.

Наистина със слизането от самолета те радостно се устремиха към всичко това, то също така радостно им се предложи – още в ранния следобед намериха непретенциозна, много чиста стаичка в малък хотел, та буквално се хвърлиха към леглото.

За съжаление в четири часа следобед беше срещата на художника с аташето и трябваше да побързат. Иван така се изрази, когато стана от леглото, натъртвайки думите „за съжаление“.

– Не ме интересуват никакви аташета и не искам да мръдна отук – безцеремонно каза Мария и още по-безцеремонно изрита завивката от себе си. – Твоето аташе ли предпочиташ ти или мене?

Иван се усмихна слабо, зазяпай в неописуемата младост на момичето, и постоя така в средата на стаята. После си пое дълбоко дъх, усмихна се още веднъж и влезе в банята.

Аташето се оказа един дебеланко, натъпкан до дъно с диалектизми от Радомирската Паликария. На всичкото отгоре не млъкваше изобщо, нито пък се старееше да укроти енергичните жестове и гримаси, които трябваше да дооцветят избобилното слово. Покани ги на кафе и ги представи на консула. Осигури им кола с шофьор от Казичене, въобще отрупа ги с внимание и през цялото това време най-малко десет пъти съблече Мария с очи. Казваше се Гълъбов, макар ирисите му да бяха жълти като на керкенец.

Заведе ги на Пратера и наистина артистично произнесе: „Ех Пратер, Пратер!“... Беше много доволен от това и го повтори няколко пъти

– тъкмо тъй развали изцяло ефекта от първото изпълнение. Още по-доволен беше другарят Гълъбов, когато Мария поиска да се качи в едно огромно, тръскащо се и въртящо се сито, после и на шеметната ужасна железничка – Иван през това време предпочете да изпие някоя и друга бирица пред кебапчийницата на някакъв сърбин.

Мария се върна по-радостна и по-зачервена, отколкото беше преди малко в леглото. Другарят Гълъбов бършеше редките си пера над ушите и се тюхкаше енергично, че на своята възраст се е повел подир тази луда глава. Лудата глава беше Мария и той повтаряше това с мед на устата, а възрастта му възлизаше на трийсет и една, две. Това беше цял час покъсно, Имен и съдържателят на кебапчийницата вече псуваха братски на тема Балканите и Големият Свят. На раздяла художникът подари на кебапчията едно красиво джоб-но ножче, произведено в Габрово, от фирмата „Петко Денев“, а онзи на свой ред почерпи всичките по една бира.

Следващото в програмата бе катедралата „Свети Стефан“.

По предложение на Гълъбов Мария седна до шофьора да вижда всичко по пътя по-добре. Той зад гърба ѝ обясняваше непрекъснато. От колата чуждият град изглеждаше на художника мек, крайно естествен за възприемане и възможен – не по-малко от едно Павликени. Не беше така работата, когато слязоха на площадчето пред катедралата и застанаха на краката си. „Тази прочута готика“ – както се изрази другарят Гълъбов, респектиреше още отвън. Иван каза какво си е мислил и какво му се струва сега, тука, в същия миг получи от аташето като от заредена карточница:

– Така е, точно така е, ето защо онзи гений е казал, че всичко е относително.

Влязоха вътре. Беше ужасно високо и Иван се попита дали не са се стремили – строителите и инвеститорите – човек да се почувствува малък и дребен, когато е тук. Дълго мисли, заяпан в огромните дялани блокове, които – един върху друг, съвършено из-пасвани – образуваха колоните до върха.

Той не се чувствуваше дребен. Никога не беше се чувствувал дребен, когато е имало пред очите му друго. Тези каменни колони сега. Или пистата на времето, където изхвърли най-силните пориви на своята собствена (тогава също неописуема) младост. Или онзи гений, който изрекъл, че всичко е относително.

Синът на зидаря не се чувствуваше и сега различен от хората, които бяха дялали тези каменни блокове и тъй ги бяха нареждали един върху

друг, че нагоре те бяха станали за окото нематериални – предали на въздуха в респектиращия всеобхватен навътре купол своята сивкава в светлина мрак материалност.

Бившият бегач на средни разстояния с препятствия не се чувствуваше жалък пред дългата червена писта на живота, която трябва да се обикаля непрекъснато и задъхано до края, нито пред неизбежните бариери, които изникват тъкмо когато най-много си се засилил.

Художникът, който работеше и живееше нормално добре от киното, но всъщност не стана истински художник, какъвто някога мечтаеше да стане, не се чувствуваше малък пред Айнщайн, защото просто не вярваше, че всичко е относително.

Кое е относително? Че той сега е тук ли – в катедралата „Свети Стефан“? Или че преди да влезе, изпуши отвън една цигара?

В какъв смисъл е относително това, че той например има един син на шестнайсет години (трябва да му купи самообръсначка оттука) или че преди осемнайсет години в една такава катедрала, някъде из Унгария, по времето на сватба вътре, неговата състудентка Виолета му бе стиснала ръката и му бе прошепнала: „Хайде да се оженим тайно и ние!“ – а в същия миг органът гръмна страхотно, Бах изрева и проплака отгоре, толкова жив и реален, колкото ръцете и лицата на зидарите и каменарите, които са строили тази катедрала, ето ги горе в материалния светъл мрак, толкова изпълнен с чувството за духа – единственото, пред което човек е наистина малък и дребен. – А после те наистина се ожениха с Виолета, колкото и да не предполагаха това. И после се роди синът им, и после нямаха пари както обикновено, и чакаха мъчително с годините Иван някак да ги спечели. И когато все пак той ги спечели, мъчителното беше ги обляло отвсякъде и лека-полека си остана отвън по тях и вътре в тях (боже, какво относително има в това, че някога си бил на двайсет години, а после си на четиресет и осем, а още по-после отиваш задължително горе, в материалния светъл мрак на неизвестното, мрак, изпълнен с вопъл и утеха от орган – какво, боже, по-абсолютно от това?) и тъй мъчителното, което се събира неизбежно по дългата, кръговата, червена и безкрайна писта на живота, пълна с препятствия, попива вътре в тялото на човека и отвън по него остава и човекът заприличва просто на една фланелка, пропита с потта на бегача, и за тази фланелка досега никога и никъде не се е чуло някой да е успял да изпере.

Стори му се, че много време е минало, шофьорът отляво се покашля лекичко, отдясно Гълъбов говореше разпалено на Мария, докато тя кимаше и оправяше красивата си до нематериалност коса.

Баща му се казваше Стефан, както и синът му – Иван една сега се сети това. Видя огромното табло-маса, където част от посетителите паляха и оставяха свещи, поиска и той да запали една свещ за своя баща.

Тук, в центъра на Европа, едно малко, нищожно, измислено, но все пак нежно възмездие за това, че бащата зидар почива под недозялания си камък край Дряновското селце, в купчина от буренак и подивели трънесте джанки.

Трябва да оправи този гроб Иван – майсторът на дизайна. Трябва да купи самобръсначка. На Виолета нещичко, на всяка цена. О, и на майка си. Все на последно място, горката. Свети Стефане, да ми простиш всичко това.

Бяха отдавна в колата, говореха за Залцбург, за стария Брюгел – за този низ от прекрасни часове, нощи и дни, които им предстояха.

Пиеше му се. Прие с готовност поканата на Гълъбов да влязат в „една типична виенска кръчмица“ и тъй планът му да се отбият с Мария до хотела и малко да останат сами, без бърборене, преди официалната вечеря, просто пропадна. Времето си изтече неусетно в типичната виенска кръчмица и мечтаната стаичка в хотела остана празна до сутринта.

На самата официална вечеря присъствието на Мария не подразни никого – Гълъбов я представи едва ли не като своя роднина. Тя няколко пъти каза за него „Митко това, Митко онова“ – в началото Иван не разбра за кого става дума, но после се оказа, че Гълъбов обича и държи да бъде наричан от приятелите си Митко – като един завършен и безцеремонен американец, без друго лепвайки след всяка своя фраза по едно изпълнено със сигурност в живота „о'кей!“

На разсъмване, когато се разделяха, Иван дори го тупна по рамото и на предупреждението му да не закъсняват за обяда, рече:

– О'кей, Мите!

Мария се бави в банята дълго, той изпуши две цигари на прозореца. И над Виена съмваше както над Павликени, разбира се. И тук хората бързаха за работа. Тичаха по своите писти, прескачаха или събаряха препятствията си – както навсякъде по света. Не можеха да се спасят – виенчани – с купчината история, която имат, пред тях беше днешният ден, абсолютен, като всичко което се случва с човека. Имаха кухни – и виенчани, и павликеици, и лосанджелосци, – имаха си жени, деца и предмети, между които минава животът. Любими ъгълчета в къщи си имаха. Само свои спомени, страхове, сметки и надежди.

Мария излезе от банята, отрупа го с целувки и така осуети желанието му също да вземе един душ след толкова пушене през нощта.

В леглото всичко беше о'кей, както би се изразил Митко Гълъбов, даже Иван усети някакво настървение, което учуди и него самия. После той спа лошо и малко, измъкна се тихо и се окъпа. Когато се бръснеш, Мария го извика.

– Какво има? – подаде се от банята.

– Да не закъснеем.

– Няма. На тебе не ти ли се спи?

– Спи ми се страхотно, но не искам да закъсняваме.

Тя скочи и след десетина минути двамата бяха долу на тротоара.

– Сега накъде? – попита Мария, като се отгърква-ше нежно около рамото му. – Имаме цял час до срещата с Митко.

Той отвори уста, но се отказа да изговори онова, което грубо и изведнъж бе напряло на езика му. Просто тръгна и тя го последва. „Да ми купиш това. И това. И това!“ – повтаряше пред всяка витрина Мария. Тя се шегуваше мило, разбира се. Правеше го чудесно. Даваше му да разбере, че нищо не ѝ трябва толкова, колкото той, самият. Това беше най-големият подарък за него, развесели го изведнъж и когато влязоха в един магазин да закусят, по време на кафето каза:

– Всъщност аз ти подарявам цяла Виена. Да не мислиш, че не я заслужаваш?

Тя се засмя и го целуна с искрящи очи.

После Иван я заведе в катедралата и каза още от вратата, като ѝ даде двацет шилинга:

– Купи една прилична свещ и я запали ей там, за баща ми.

Мария с готовност и приятна съсредоточеност се зае с това. Той застана пред каменните колони отново и си помисли, че някогашните големи завоеватели наистина са подарявали градове на любимките си. Попита се не се ли чувства дребен пред тези велики завоеватели и след като изчака пред колоните да изтече онова малко време след смелите въпроси, което ражда рефлекс на заблудата, реши, че не. Тях ги нямаше сега, а той беше тук. (Какво по-абсолютно величие тук на земята освен това, да си жив?) После в онова време подаряването на градове е било възможно, а днес – не. Днес е достатъчно да заведеш любимата си до Виена – напълно е достатъчно. Виж, той беше дребен пред собствения си баща, защото фразата преди малко: „Подарявам ти цяла Виена“, всъщност беше на неукия зидар. Тъй негови и на неуката му съпруга – Ивановата майка, за която той се сещаше накрая – бяха всичките красиви, чисти линии, печелещи конкурсите от кариерата му. С колкото превъзходеше мнозината си съперници, с толкова беше в простия,

мечтателен свят на своите родители. С колкото не успя да стане истински голям художник, с толкова се бе отдалечил от този свят. Иван сега – отивайки към равносметката на петдесетгодишните – отлично знаеше това и никои жив човек не беше в състояние да го излъже. И даже фразата: „Подарявам ти цяла Виена“, съвсем не беше толкова чудесна, колкото думите на стареца, отправени към любимата снаха, няколко дни преди да си отиде завинаги: „Подарявам ти една кофа злато.“ Виолета се бе учудила и успя да каже само: „Цяла кофа?“ От скитническия живот на зидаря можеше наистина да се очаква всичко, той бе пребродил и Влашко, и Швейцария, и Америка с бичкията и теслата – в тези дни пред смъртта му дори Иван не знаеше, че по джобовете на покойника ще се намерят всичко седем лева и жълти стотинки, вероятно най-сигурният атестат за рая. „Цяла кофа, цяла кофа – беше повторил старецът с една от последните си усмивки. – Догоре пълна, с куп!“ Виолета после плака много и се кле пред Иван, че наистина никога не е получавала помил подарък от думите на своя свекър. Тя бе разбрала, че няма никаква кофа със злато, а че този човек, преди да си замине завинаги, ѝ беше подарил душата си.

Погледна нагоре. Изведнъж го стресна органът – оказа се, че и сега в катедралата има някаква сватба. Надигна се на пръсти да види церемонията, в този момент усети ръката на Мария в ръката си, а после разкошните ѝ коси на рамото си. Испита ужас, че и тя ще му прошепне: „Хайде да се оженим тайно и ние.“ Ядоса се, че го е помислил, испита отвратителна относителност – силно осезаема, но лъжематериална като медуза. Рефлексът му на момче, което е расло самичко в големия град, го спаси:

– Иди запали още една свещ. Ето ти още пари.

– Аз имам шилинги – каза Мария. – Но за кого сега да паля нова свещ?

– За... Запали още една свещ, като ти казвам! За мене я запали. Хайде.

Тя го погледна неразбиращо, но той упорито я отпрати. Жадно я изгледа, докато тя се отдалечаваше по посока на свещите – толкова съсредоточена, колкото и преди малко, когато палеше свещта за баща му.

Иван се обърна и тръгна към изхода. Пресече площадчето и сви в първата уличка. Изобщо не поглеждаше назад. Не знаеше къде отива, разбира се, само знаеше, че трябва да върви така, докато спре да чува органа. Навътре да върви, в този абсолютно твърд и неестествен за възприемане град, който в момента беше за предпочитане пред силно

осезаемата лъжематериална медуза на относителното.

В очите му още беше почитителната, красива походка на Мария, когато си помисли с рязка, неадресирана злоба, че тя с всекиго би била толкова ревностна, хубава и всеотдайна, колкото бе с него преди малко в леглото. Убеждаваше се, че тя има право над себе си и над всичко, което е свързано с нея. Всеки човек има това божие право. И той самият – не повече от другите. Относително е нашето право над другите, но нашето право над самите нас е абсолютно. Самите ние сме абсолютни за себе си – това измамно човечество просто е прегърнало една удобна теория, защото всичко може да се оправдае чрез нея.

Той не беше длъжен да я приеме. Не беше длъжен да вярва, че Бах и зидарите са умрели, макар да ги няма. Така самият той вече никога нямаше да повтори своя собствен рекорд на пистата, макар че го има – ето го тук в чуждия град, пред някаква витрина, зад която не вижда нито един предмет, а само своето собствено отражение.

– Какво се случи? – попита тихо Мария, когато нейното красиво отражение се появи във витрината до неговото.

– Кога? – попита тихо Иван.

Тя млъкна и много деликатно го хвана за лакътя.

Тръгнаха полека и много дълго мълчаха по уличките и булевардите на Виена. През лакътя си той усещаше как момичето тихо остарява в шума на стъпките им заедно и как неговият собствен рекорд от червената писта с препятствията висеше там – при Бах и зидарите в катедралата, пълен с вопъл и утеха от орган. Там беше и сватбата му. Там – разбира се – беше онова вплитане на ръцете и той не можеше да се излъже в абсолютната истина за времето, което уж също не съществувало.

Стигнаха до големия мост над Дунава. Срещата с Митко отдавна беше пропаднала. Все тъй мълчаха, облежнати на перилата и загледани във водите, които пътуват на изток.

И тогава художникът си помисли, че тъкмо тъй водите правят вечната река – абсолютно изтичайки в нея.

И си помисли още, че тъкмо тъй човек изпълва светлия мрак на своята вътрешна катедрала – абсолютно изтичайки в нея.

КРАЙ

© 1983 Дончо Цончев

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2007

Публикация:

Дончо Цончев
ПРАЗНИК БЕЗ ПОДАРЪК

I издание

Рецензент Кръстю Куюмджиев
Редактор Стефан Поптонев
Художник Веселин Павлов
Художествен редактор Александър Хачатуриян
Технически редактор Тодор Бъчваров
Коректор Нина Велчева

Издателски № 7082

Дадена за набор на 6.I.1983 г.

Подписана за печат на 10.IV.1983 г.

Излязла м. май

Печатни коли 11,50. Издателски коли 9,59

Условно-издателски коли 9,53.

Формат 84×108/32. Тираж 20 110

Цена 1,20 лв.

Код 22/9536222211/5605-9-83

Партиздат – София, бул. „В.И.Ленин“ № 47
ДП „Д. Благоев“ – София, ул. „Н. Ракин“ № 2

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3197>]